

В. В. КОРОЛЕНКО^{1,3}, Т. С. ГРУЗЄВА², С. М. ЛАПТЄВ³

СИСТЕМА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ: СОЦІАЛЬНО-МЕДИЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТЕКСТИ

¹ Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, м. Київ, Україна

² Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ, Україна

³ Університет «КРОК», м. Київ, Україна

Мета: обґрунтувати стратегічний характер впливу системи охорони здоров'я на розвиток людського потенціалу з урахуванням післявоєнного відновлення і підготовки України до вступу до Європейського Союзу та визначити інтегральні індикатори для оцінки такого розвитку.

Матеріали і методи. Методологічну основу дослідження становить системний підхід, що передбачає комплексне вивчення об'єкта у його взаємозв'язках та динаміці. У процесі аналізу застосовано методи структурного та логічного аналізу, бібліосемантичного підходу, абстрагування й узагальнення.

Результати. Аналіз показав, що чинні стратегічні нормативно-правові акти України містять вектор руху до розвитку людського потенціалу в умовах численних глобальних та локальних викликів. Чинні стратегії національної безпеки, людського розвитку, демографічного розвитку та розвитку системи охорони здоров'я покликані дати відповідь на наявні виклики у сфері розвитку людського капіталу з урахуванням інтегральних та спеціальних показників і містять конкретні напрями, цілі та заходи для їх подолання.

Висновки. Аналіз стратегічних та програмних документів державного рівня підтвердив стратегічний характер впливу системи охорони здоров'я на розвиток людського потенціалу. Відповідно до їх положень, чинні стратегічні документи потребують оновлення з урахуванням нових викликів, нових ініціатив та глобального лідерства. З огляду на глобальні тенденції оцінки людського капіталу, актуальним є включення відповідних інтегральних індикаторів, зокрема індексу людського розвитку (HDI) та індексу людського капіталу (HCI), до системи оцінки ефективності реалізації стратегічних та програмних документів в Україні. Обидва показники охоплюють ключові сфери: освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, що становлять основу національного розвитку та сталого зростання. Включення HDI дає змогу оцінювати загальний рівень добробуту населення, тоді як HCI фокусує увагу на майбутньому потенціалі, особливо у сфері дитячого розвитку та продуктивності робочої сили. Їх використання сприятиме переходу від вузькоекономічних метрик до більш збалансованої оцінки ефективності державної політики з урахуванням людського виміру розвитку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: людський капітал; людський потенціал; система охорони здоров'я; громадське здоров'я; стратегія; демографічний розвиток; індекс людського розвитку; індекс людського капіталу.

Вступ. В умовах динамічного розгортання глобалізаційних тенденцій, глибоких трансформацій у соціально-економічній сфері та зростаючого впливу інноваційних процесів людський капітал набуває статусу одного з провідних чинників довготривалого розвитку національних економік. Інвестування у формування та зміцнення людського капіталу доцільно розглядати як важливий елемент гнучкої антикризової стратегії, здатної забезпечити ефективне пристосування, стабілізацію та подальше відновлення господарської діяльності в умовах післявоєнного відбудовного періоду в Україні [1].

Повномасштабна російська воєнна агресія та відповідна соціально-економічна нестабільність зумовили необхідність посиленої уваги до

стійкості людського капіталу як ключового ресурсу на шляху до національного відновлення та сталого розвитку [2].

Поняття «людський капітал» охоплює не лише освітній рівень, професійну кваліфікацію, накопичений досвід і когнітивний потенціал особистості, а й фізичний та психологічний стан індивіда, що зумовлює його здатність до ефективної трудової діяльності та активної участі в суспільному житті. Здоров'я відіграє фундаментальну роль у реалізації цього потенціалу, оскільки воно прямо впливає на продуктивність праці та добробут населення.

Згідно з визначенням, людський капітал – це сукупність навичок і вмінь, якими володіє робоча сила і які розглядаються як ресурс або актив [3]. Він охоплює поняття інвестицій у людину (наприклад,

освіту, навчання, здоров'я) і як ці інвестиції підвищують продуктивність людини. Сучасна модель людського капіталу (2022) включає чотири ключові компоненти: вплив на доходи, високу ефективність інвестування у ранній розвиток, добре вивчену методологію формування базових навичок і технології розвитку просунутих компетенцій. По-перше, людський капітал пояснює значну частку варіацій у заробітках праці всередині та між країнами. По-друге, інвестиції у людський капітал мають високу економічну віддачу протягом усього дитинства та юності. По-третє, технологія формування основних навичок, таких як уміння рахувати та грамотність, добре зрозуміла, а ресурси є основним обмеженням. По-четверте, навички вищого рівня, такі як вирішення проблем і робота в команді, стають усе більш економічно цінними, а технологія їх отримання недостатньо вивчена [4].

Людський потенціал інтерпретується як здатність індивідів до самореалізації через навчання, освіту й практичну діяльність, що дає змогу максимально розвивати індивідуальні здібності та професійні навички для повноцінної участі в житті суспільства [5]. У ширшому розумінні людський потенціал розглядається як сукупність ресурсів, можливостей та здібностей, якими володіють держава, соціум та окремі особи і які можуть бути застосовані у суспільно значущій діяльності [6–8].

Отже, людський потенціал охоплює сукупність природних здібностей, талантів, можливостей і ресурсів людини або групи людей, які можна розвивати і використовувати для досягнення особистих, суспільних, економічних цілей тощо. Тобто це те, що ще не реалізовано повністю, але має потенціал до зростання. А людський капітал розглядається як реалізований і сформований ресурс: знання, досвід, навички, здоров'я тощо, які прямо зараз впливають на продуктивність та цінність людини, громади, населення у цілому.

Людський потенціал є основою для розвитку людини в усіх галузях життя, а до поняття «людський капітал» можна віднести лише ту частку людського потенціалу, яка може бути використана людиною з метою отримання економічної вигоди (доходу). Людський капітал як реалізована у прибутку частина може оцінюватися завдяки статистичним даним економічних показників; водночас людський потенціал має ширший спектр: його кількісне вимірювання майже неможливе через складність охоплення усіх компонентів [9].

У структурі людського потенціалу виокремлюються кілька основних елементів: соціально-економічний, соціокультурний, діяльнісний і соціально-демографічний (рис. 1). Останній має найбільш виражений медико-соціальний зміст, охоплюючи як кількісні, так і якісні показники населення: чисельність, тривалість життя, стан здоров'я, демографічний склад за віком і статтю,

рівень та якість освіти. Інші компоненти опосередковано залежать від показників здоров'я [7].

У цьому контексті взаємозалежність між станом здоров'я, соціальними умовами існування та рівнем людського капіталу набуває стратегічного значення для забезпечення ефективного суспільного розвитку. Дослідження вказаних взаємозв'язків є надзвичайно важливим для формування результативних стратегічних напрямів розвитку, орієнтованих на поліпшення якості життя населення, забезпечення доступності медичних і освітніх послуг, а також створення сприятливого соціального середовища для різних груп населення.

Без формування здорового, освіченого населення з належним рівнем соціального захисту неможливе забезпечення сталого економічного зростання й соціальної збалансованості. Отже, комплексне вивчення людського капіталу та потенціалу з урахуванням соціально-медичного та економічного аспектів набуває особливої актуальності у контексті розроблення державної політики в галузях охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення, що має сприяти гармонійному розвитку індивіда й ефективному функціонуванню суспільства загалом [11].

Мета: обґрунтувати стратегічний характер впливу системи охорони здоров'я на розвиток людського потенціалу з урахуванням післявоєнного відновлення і підготовки України до вступу до Європейського Союзу та визначити інтегральні індикатори для оцінки такого розвитку.

Матеріали і методи. Методологічну основу дослідження становить системний підхід, що передбачає комплексне вивчення об'єкта у його взаємозв'язках та динаміці. У процесі аналізу застосовано методи структурного та логічного аналізу, бібліосемантичного підходу, абстрагування й узагальнення. Проведено контент-аналіз чинної нормативно-правової бази України за період 1991–2025 рр. у контексті розвитку людського капіталу та людського потенціалу, а також відповідних актів міжнародного права. Загалом було опрацьовано 4 694 документи, отримані з офіційних вебпорталів органів державної влади України, Програми розвитку ООН, Світового банку. Відбір документів здійснювався на основі пошуку за ключовими словами: «стратегія», «людський капітал», «людський потенціал», «охорона здоров'я».

Результати дослідження та їх обговорення. Питання розвитку людського потенціалу та людського капіталу в Україні визначено в низці стратегічних нормативно-правових актів, насамперед у Стратегії національної безпеки України, затвердженій у 2020 р. [12]. У ній, зокрема, визначено, що серед пріоритетів національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є «суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу». Задекларовано також

Рис. 1. Структура людського потенціалу та роль охорони здоров'я у кожному компоненті [7; 10]

напряму реалізації цього пріоритету: «розвиток людського капіталу України, зокрема через модернізацію освіти і науки, охорони здоров'я, культури, соціального захисту», визначивши, таким чином, основні вектори розбудови людського капіталу [12]. Таким чином, реалізація цієї стратегії передбачає для сфери охорони здоров'я, у першу чергу, реалізацію соціодемографічного та соціокультурного потенціалу.

Стратегія людського розвитку, прийнята у 2021 р. для реалізації стратегії безпеки [13], присвячена формуванню відповідей на виклики, що мають значний вплив на соціально-економічну ситуацію, серед яких – демографічні виклики: низька народжуваність та висока смертність; зростання захворюваності, зокрема професійної, виробничого та побутового травматизму. Демографічний розвиток України характеризується формуванням та посиленням таких негативних тенденцій, як зменшення чисельності населення: на дату проведення Всеукраїнського перепису населення (5 грудня 2001 р.) – 48,5 млн осіб, на початок 2010 р. – 46 млн, на початок 2021 р. – 41,6 млн без урахування даних про населення тимчасово окупованих кримських територій. Виклики демографічної кризи поглибилися, населення України до липня 2024 р. скоротилося до 35,8 млн осіб, у тому числі 31,1 млн осіб на повністю контрольованих територіях. Ця тенденція мала наслідком розроблення та прийняття у 2024 р. Стратегії демографічного розвитку України [14].

Обидві зазначені стратегії мають на меті, перш за все, розвиток соціодемографічного потенціалу і містять рішення, що передбачають залучення

системи охорони здоров'я. Зокрема, у Стратегії розвитку людського потенціалу визнається, що «недосконалість системи охорони здоров'я, низький рівень усвідомлення цінності здоров'я як власного капіталу, відсутність просвітницького складника для населення з питань здорового способу життя, перебування переважної більшості населення в умовах соціально-економічної нестабільності призводять до створення несприятливих умов для підтримки здорового способу життя». Саме тому першою стратегічною метою, яку необхідно досягти, є «покращення медико-демографічної ситуації в Україні», що передбачає: створення збалансованої системи охорони здоров'я; впровадження новітніх технологій у сфері охорони здоров'я; розбудову ефективної державної системи громадського здоров'я з метою забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення, біологічної безпеки та біологічного захисту, запобігання інфекційним та неінфекційним захворюванням; ужиття заходів для стимулювання народжуваності [13].

Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 р. також включає низку заходів щодо розвитку системи охорони здоров'я. Зокрема, для реалізації стратегічної Цілі 2 (Створення умов для підвищення рівня народжуваності, підтримка сім'ї) передбачено покращення репродуктивного здоров'я нації, а для досягнення стратегічної Цілі 3 (Зниження рівня передчасної смертності) – популяризацію здорового способу життя і відповідальності за власне здоров'я; раннє виявлення та попередження хвороб, що найчастіше призводять до передчасної смертності або

втрата здоров'я; зменшення чинників ризику травмування чи смертності в повсякденному житті; підвищення рівня доступності медичної допомоги та її якості; збереження людської гідності та високого рівня якості життя в період хвороби та лікування; розвиток інфраструктури для здорового дозвілля [14].

У січні 2025 р. уряд України схвалив Стратегію розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 р. та затвердив операційний план заходів щодо її реалізації у 2025–2027 рр. У преамбулі цієї Стратегії зазначено, що «охорона та сприяння материнству, охорона здоров'я матерів та дітей гарантуються державою, необхідні для відтворення населення та відновлення людського потенціалу всієї країни» [15]. Фундаментальним принципом зазначеної Стратегії є впровадження в Україні «принципу «здоров'я в усіх політиках», урахування наслідків для здоров'я під час прийняття рішень між різними секторами, пошук синергії та уникнення шкідливих наслідків для здоров'я в процесі реалізації політики в інших секторах із метою покращення як здоров'я населення, так і справедливості у сфері охорони здоров'я». Це передбачено, зокрема, стратегічною метою 2 Стратегії, яка включає посилення міжгалузевої координації державної політики, що впливає на систему охорони здоров'я. Важливими принципами є подальше розмежування функцій формування та реалізації політики охорони здоров'я, цифровізація, а також стає та гнучке фінансування системи охорони здоров'я [15]. Таким чином, ця стратегія вперше охопила застосовно до охорони здоров'я всі компоненти людського потенціалу включно з діяльним, що передбачає інноваційну діяльність.

У липні 2025 р. Міністерство економіки України виступило з ініціативою створення Хартії стійкості людського капіталу (Human Capital Resilience Charter). Цей документ акцентує увагу на ролі людського капіталу як одного з головних чинників економічного відновлення та забезпечення конкурентоспроможності. Упровадження положень Хартії передбачає, що державні установи та роботодавці сприятимуть підтримці здоров'я працівників, зокрема розвитку навичок та впровадженню послуг у сфері психічного здоров'я [2].

Вивчення різних стратегій розвитку людського потенціалу, зокрема у сфері охорони здоров'я, демонструє, що успішність їх упровадження значною мірою залежить від ефективності інституційного середовища. Як підкреслюють нобелівські лауреати з економіки Daron Acemoglu та James A. Robinson (2012), ключовим фактором сталого розвитку є якість політичних та економічних інституцій, які забезпечують верховенство права, прозорість та підзвітність влади. Без інклюзивних і стабільних інституцій інвестиції у здоров'я та освіту ризикують залишитися неефективними,

оскільки саме через інститути формуються умови для реалізації людського потенціалу. Таким чином, аналіз показників оцінки ефективності стратегій розвитку має враховувати не лише безпосередні результати у сфері охорони здоров'я, освіти чи доходів, а й інституційний контекст, який визначає спроможність системи адаптуватися і забезпечувати стійкий прогрес [16].

У сучасній міжнародній практиці для оцінки якості життя населення, соціального прогресу та рівня національного добробуту широко застосовуються інтегральні індикатори. До числа найбільш визнаних таких показників належать індекс людського розвитку (ІЛР, англ. Human Development Index, HDI), розроблений Програмою розвитку ООН (ПРООН), та індекс людського капіталу (ІЛК, англ. Human Capital Index, HCI), запропонований Світовим банком.

Індекс людського розвитку є комплексним виміром, який урахує три ключові аспекти життя людини: тривалість життя (індикатор здоров'я), рівень освіти (середня та очікувана кількість років навчання) і матеріальне становище (валовий національний дохід на душу населення за паритетом купівельної спроможності) [17; 18]. Цей індекс щорічно публікується ПРООН із метою переорієнтації акцентів економічного аналізу з виключно фінансових показників на оцінку людського потенціалу та добробуту.

За даними «Доповіді про людський розвиток за 2023–2024 роки», світова ситуація у галузі людського розвитку залишається нестабільною. Зокрема, зазначено, що затяжні геополітичні конфлікти, викликані змінами глобального балансу сил, провокують нові форми невизначеності та гальмують розвиток людства. Уперше з початку обчислення ІЛР було зафіксовано його зниження у 2020 та 2021 рр. Хоча у 2023 р. індекс досягнув рекордного значення, воно все ще відстає від довгострокового тренду. Окрім того, глобальний показник ІЛР маскує нерівномірність розвитку між країнами: тоді як у більшості країн – членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) прогнозується відновлення, лише половина найменш розвинених країн може сподіватися на аналогічний результат [19].

У цьому ж документі визначено, що Україна має ІЛР на рівні 0,734, що відповідає категорії країн із високим рівнем людського розвитку. У світовому рейтингу вона посідає 100-е місце серед 193 країн і територій. Проте спостерігається тенденція до погіршення: поточне значення ІЛР в Україні є найнижчим із 2004 р. Такі коливання свідчать про уразливість соціально-економічних процесів та складність підтримання стабільного розвитку в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів [20].

Іншим важливим інтегральним показником є індекс людського капіталу, який був

запроваджений Світовим банком у 2020 р. Він спрямований на оцінку потенціалу майбутнього покоління реалізувати свій економічний потенціал. До складу ІЛК входять: показник виживання (частка дітей, що доживають до п'яти років), освітній компонент (очікувана тривалість навчання до 18 років і гармонізовані результати тестування), а також індикатори здоров'я (імовірність дожиття до 60 років та рівень затримки росту у дітей віком до п'яти років) [20].

Методологічні основи обчислення ІЛК висвітлено у публікаціях Світового банку [21; 22], де наголошено, що людський капітал – це критично важливий складник економічного зростання, що охоплює знання, навички та стан здоров'я населення. Було створено масштабну порівняльну базу даних для 164 країн світу, що охоплює 98% світового населення, зокрема держави, що розвиваються, які становлять дві третини цієї вибірки [21].

Згідно з ІЛК за 2020 р., Україна зайняла 53-є місце серед 174 країн світу з індексом 0,6314. Це означає, що дитина, яка народилася в Україні, зможе досягти лише 63% продуктивності, яку вона могла б мати за умов повного доступу до якісної освіти та охорони здоров'я. Цей результат нижчий за середній показник регіону Європи та Центральної Азії (69%), але перевищує аналогічний індекс для країн із доходом нижче середнього (48%) [23].

При цьому, за оцінками Світового банку (2019), попри високий рівень освіченості української робочої сили людський капітал становить лише 34% національного багатства країни. Для порівняння: середній показник у регіоні Європи та Центральної Азії становить 62%, а продуктивність праці в Україні не перевищує 22% аналогічного рівня в державах Європейського Союзу

[24]. Під терміном «національне багатство» розуміється загальна вартість багатства, яким володіють громадяни нації у певний момент часу, тобто загальна вартість багатства і благ, що генеруються всією економічною діяльністю в країні, або загальна вартість усіх грошей, інвестицій, товарів і власності, які зберігаються в країні в певний час [25].

Для оцінки людського потенціалу використовують два основні інтегральні індикатори: індекс людського розвитку (HDI) та індекс людського капіталу (HCI). HDI орієнтований на сукупні поточні результати – здоров'я, освіту й рівень доходу – та є ефективним засобом порівняння соціально-економічного добробуту між країнами. HCI, навпаки, зосереджений на потенціалі майбутніх поколінь.

Обидва індекси мають свої ніші застосування. HDI ефективний для узагальненої оцінки життєвих стандартів і глобальних трендів добробуту; однак його сутність залишається описовою й часто недостатньо точковою для аналізу майбутнього розвитку. HCI доцільно застосовувати, коли потрібно оцінити довгостроковий потенціал розвитку та продуктивність, особливо у стратегічному плануванні політики охорони здоров'я, прогнозуванні робочої сили, оцінці віддачі від інвестицій у майбутній демографічний розвиток.

У табл. 1 наведено основні сильні і слабкі сторони обох широкоживаних інтегральних індикаторів людського капіталу [26; 27].

Отже, HDI забезпечує зручний і зрозумілий інструмент для оцінки поточного стану життя населення (короткострокова перспектива), тоді як HCI дає можливість довгострокової оцінки людських ресурсів. Використання обох індикаторів краще відповідає складним завданням соціально-економічного аналізу та стратегічного планування.

Таблиця 1

Порівняння сильних і слабких сторін інтегральних індикаторів людського капіталу

Показник	HDI – Сильна сторона	HCI – Слабка сторона
Простота обчислення	Простий у розрахунку, використовує загальнодоступні макропоказники	Методологічно складний, потребує гармонізованих міжнародних даних
Історична стабільність	Має довгу історію використання (з 1990 р.), забезпечує динаміку	Відносно новий (із 2018 р.), бракує довгострокових порівнянь
Оцінка поточного рівня добробуту	Відображає сучасний рівень життя, доходу, освіти	Фокусується переважно на дитячому віці, не охоплює доросле населення
Універсальність застосування	Придатний для глобального ранжування та оцінки різних типів країн	Обмежений для країн із нестачею освітніх і медичних даних
Прогностичність	Дає уявлення про майбутню продуктивність населення	Має описовий характер, не прогнозує розвиток
Орієнтація на дитинство	Ураховує виживання, здоров'я та освіту дітей як інвестицію в майбутнє	Не враховує специфіку розвитку дитячого капіталу
Фокус на якості освіти та здоров'я	Використовує результати тестів і медичні індикатори	Не включає якісні характеристики освіти чи охорони здоров'я
Придатність для освітньої політики	Дає змогу оцінити ефективність освітніх і медичних утручань	Менш чутливий до змін у сфері освіти чи дитячого здоров'я

Висновки. Аналіз стратегічних та програмних документів державного рівня підтвердив стратегічний характер впливу системи охорони здоров'я на розвиток людського потенціалу. Відповідно до їх положень, чинні стратегічні документи потребують оновлення з урахуванням нових викликів, нових ініціатив та глобального лідерства. З огляду на глобальні тенденції оцінки людського капіталу, актуальним є включення відповідних інтегральних індикаторів, зокрема індексу людського розвитку (HDI) та індексу людського капіталу (HCI), до системи оцінки ефективності реалізації стратегічних та програмних документів в Україні. Обидва показники охоплюють ключові сфери: освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, що становлять основу національного розвитку та сталого зростання. Включення HDI дає змогу оцінювати

загальний рівень добробуту населення, тоді як HCI фокусує увагу на майбутньому потенціалі, особливо у сфері дитячого розвитку та продуктивності робочої сили. Їх використання сприятиме переходу від вузькоекономічних метрик до більш збалансованої оцінки ефективності державної політики з урахуванням людського виміру розвитку.

Перспективи подальших досліджень. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на розроблення методологічних підходів до інтеграції індикаторів людського розвитку (HDI) та людського капіталу (HCI) у національну систему стратегічного моніторингу. Перспективним також є вивчення взаємозв'язку реформ у сфері охорони здоров'я з якісними параметрами людського потенціалу в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій.

Список літератури

1. Лаптев М., Лаптев С., Захаров О. Стратегії антикризового управління українськими підприємствами в умовах післявоєнної трансформації економіки. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. № 2(78). С. 193–202. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-78-193-202>.
2. Хартія стійкості людського капіталу. Ініціатива Міністерства економіки України за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку (EBRD) і Folke Bernadotte Academy (FBA) у співпраці з Korn Ferry. 2025. <https://charter.me.gov.ua>
3. Diebolt C., Hauptert M. (eds.). *Handbook of Cliometrics*. Springer : 2024. 2826 pp. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-35583-7>
4. Deming D.J. Four Facts about Human Capital. *Journal of Economic Perspectives*. 2022. № 36 (3). P. 75–102. DOI: 10.1257/jep.36.3.75.
5. Vernon D. *Human Potential: Exploring Techniques to Enhance Human Performance*. Routledge, New York, 2009. 267 p. DOI: 10.4324/9780203876473.
6. Snyder T.D., de Brey C., Dillow S.A. *Digest of Education Statistics*. 2015, 51st Edition. NCES 2016-014. <https://www.learntechlib.org/p/193992/>
7. Звонар В.П. Людський потенціал. *Енциклопедія сучасної України* / редкол. І.М. Дзюба та ін. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2017. Т.18. <https://esu.com.ua/article-59917>
8. Людський потенціал підприємницької діяльності : навчальний посібник / В.П. Мікловда та ін. ; за заг. ред. Н.Ю. Кубіній. Ужгород : Говерла, 2021.
9. Paimash H.V. The relationship between the concepts of human potential and the capital of a person with special needs in social dimension. *Scientific advances and innovative approaches : proc. of the 2nd Intern. Sci. and Practical Conf.*, January 19-20, 2023. Tokyo, 2023. P. 18–27. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/71670>
10. Korolenko V.V. The role of human potential as a socio-medical category for the development of a powerful state. In: *Modern medicine: the use of creative industries in the healthcare system: proceedings International scientific conference* (December 28–29, 2021. Lublin, the Republic of Poland). Riga: Baltija Publishing, 2021. P. 174–176. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-182-4-47>
11. Gruzieva T.S., Korolenko V.V. Development of the healthcare system as a component of human capital in strategic regulatory acts of Ukraine. *Wiadomości Lekarskie*. 2025. № 78(5). P. 1189–1193. doi: 10.36740/WLek/205395. PMID: 40526677
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 р. «Про Стратегію людського розвитку» : Указ Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text>
14. Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80#Text>
15. Про схвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 № 34-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-%D1%80#Text>
16. Acemoglu D., Robinson J.A. *Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty*. New York : Crown Business, 2012.
17. What is human development? UNDP Human Development Reports. 2025. <https://hdr.undp.org/about/human-development>

18. Замараєв А.В. Сутність поняття «людський потенціал» у контексті суспільного розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 9. С. 19–22. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_9_19
19. UNDP (United Nations Development Programme). 2024. Human Development Report 2023–24: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. New York. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
20. Ukraine still a country with high Human Development Index, new UNDP report says. UNDP official cite. March 13, 2024. <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/ukraine-still-country-high-human-development-index-new-undp-report-says>
21. Angrist N., Djankov S., Goldberg P.K. et al. Measuring human capital using global learning data. *Nature*. 2021. Vol. 592. P. 403–8. <https://doi.org/10.1038/s41586-021-03323-7>
22. Angrist N., Djankov S., Goldberg P.K., Patrinos H.A. Measuring Human Capital. *Policy Research Working Paper*. 2019. No. 8742. <http://hdl.handle.net/10986/31280>
23. World Bank. The Human Capital Index 2020 Update: Human Capital in the Time of COVID-19. World Bank, Washington, DC. 2020. <http://hdl.handle.net/10986/34432>
24. Дослідження сфери освіти в Україні. До більшої результативності, справедливості та ефективності. World Bank. 2019. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/790931568661644788/pdf/Overview.pdf>
25. Definition of national wealth from the Cambridge Business English Dictionary. 2025. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/national-wealth>
26. Demirgüç-Kunt A., Torre I. Measuring human capital in middle income countries. *Journal of Comparative Economics*, Elsevier. 2022. № 50(4). P. 1036–67. DOI: 10.1016/j.jce.2022.05.007;
27. Singh K., Cheemalapati S., Ramireddy S., Kurian G., Muzumdar P., Muley A. Determinants of Human Development Index (HDI): A Regression Analysis of Economic and Social Indicators. *Asian Journal of Economics Business and Accounting*. 2025. № 25. P. 26–34. 10.9734/ajeba/2025/v25i11630

References

1. Laptev, M., Laptev, S., & Zakharov, O. (2025). Stratehii antykrizovoho upravlinnia ukrainskymy pidpriemstvamy v umovakh pisliavoiennoi transformatsii ekonomiky [Anti-crisis management strategies of Ukrainian enterprises in the context of post-war economic transformation]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK» – Academic notes of the University «KROK»*, 2(78), 193–202. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-78-193-202> [in Ukrainian].
2. Ministry of Economy of Ukraine. (2025). Khartiia stiikosti liudskoho kapitalu (za pidtrymky Yevropeiskoho banku rekonstruktsii ta rozvytku ta Folke Bernadotte Academy u spivpratsi z Korn Ferry) [Human Capital Resilience Charter. Supported by the European Bank for Reconstruction and Development and the Folke Bernadotte Academy in cooperation with Korn Ferry]. <https://charter.me.gov.ua> [in Ukrainian].
3. Diebolt, C., & Hauptert, M. (Eds.). (2024). Handbook of Cliometrics (2nd ed.). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-35583-7>
4. Deming, D.J. (2022). Four facts about human capital. *Journal of Economic Perspectives*, 36(3), 75–102. <https://doi.org/10.1257/jep.36.3.75>
5. Vernon, D. (2009). Human potential: Exploring techniques to enhance human performance. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203876473>
6. Snyder, T.D., de Brey, C., & Dillow, S.A. (2016). Digest of Education Statistics 2015 (51st ed.). NCES 2016-014. <https://www.learntechlib.org/p/193992/>
7. Zvonar, V.P. (2017). Liudskiyi potentsial [Human potential]. In Dziuba, I.M., Zhukovskiy, A.I., Zhelezniak, M.H., et al. (Eds.), *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of Modern Ukraine]* (Vol. 18). Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. <https://esu.com.ua/article-59917> [in Ukrainian].
8. Miklovda, V.P., Kubinii, N.Yu., Yurkovichova, L., et al. (2021). Liudskiyi potentsial pidpriemnytskoi diialnosti = Human potential of entrepreneurial activity [Human potential of entrepreneurial activity] (N.Yu. Kubinii, Ed.). Uzhhorod: Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla» [in Ukrainian].
9. Paimash, H.V. (2023). The relationship between the concepts of human potential and the capital of a person with special needs in social dimension. In *Scientific advances and innovative approaches: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference* (January 19–20, 2023) (pp. 18–27). Tokyo. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/71670>
10. Korolenko, V.V. (2021). The role of human potential as a socio-medical category for the development of a powerful state. In *Modern medicine: The use of creative industries in the healthcare system: Proceedings of the International Scientific Conference* (December 28–29, 2021, Lublin, the Republic of Poland) (pp. 174–176). Baltija Publishing. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-182-4-47>
11. Gruzieva, T.S., & Korolenko, V.V. (2025). Development of the healthcare system as a component of human capital in strategic regulatory acts of Ukraine. *Wiadomości Lekarskie*, 78(5), 1189–1193. <https://doi.org/10.36740/WLek/205395>
12. President of Ukraine (2020, September 14th). Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 «On the National Security Strategy of Ukraine»]. Presidential Decree No. 392/2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> [in Ukrainian].
13. President of Ukraine (2021, June 2nd). Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 travnia 2021 roku «Pro Stratehiiu liudskoho rozvytku» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 14, 2021 «On the Strategy of Human Development»]. Presidential Decree No. 225/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text> [in Ukrainian].

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024, September 30th). Pro skhvalennia Stratehii demografichnoho rozvytku Ukrainy na period do 2040 roku [On the approval of the Strategy for Demographic Development of Ukraine until 2040]. Order No. 922-r <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-p#Text> [in Ukrainian].
15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2025, January 17th). Pro skhvalennia Stratehii rozvytku systemy okhorony zdorovia na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh: Rozporiadzhennia № 34-r [On the approval of the Strategy for the Development of the Healthcare System until 2030 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2025–2027: Order No. 34-r]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-p#Text> [in Ukrainian].
16. Acemoglu, D., & Robinson, J.A. (2012). Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty. Crown Business.
17. UNDP. (2025). What is human development? <https://hdr.undp.org/about/human-development>
18. Zamarajev, A.V. (2015). Sutnist poniattia «liudskyi potentsial» v konteksti suspilnoho rozvytku [The essence of the concept of «human potential» in the context of social development]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public Administration: Improvement and Development*, 9, 19–22. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_9_19 [in Ukrainian].
19. UNDP. (2024). Human Development Report 2023–24: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
20. UNDP. (2024, March 13). Ukraine still a country with high Human Development Index, new UNDP report says. <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/ukraine-still-country-high-human-development-index-new-undp-report-says>
21. Angrist, N., Djankov, S., Goldberg, P.K., et al. (2021). Measuring human capital using global learning data. *Nature*, 592, 403–408. <https://doi.org/10.1038/s41586-021-03323-7>
22. Angrist, N., Djankov, S., Goldberg, P.K., & Patrinos, H.A. (2019). Measuring human capital (Policy Research Working Paper No. 8742). World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/31280>
23. World Bank. (2020). The Human Capital Index 2020 update: Human capital in the time of COVID-19. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/34432>
24. World Bank. (2019). Doslidzhennia sfery osvity v Ukraini: Do bilshoi rezul'tatyvnosti, spravlyvosti ta efektyvnosti [Study of the education sector in Ukraine: Toward greater effectiveness, equity, and efficiency]. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/790931568661644788/pdf/Overview.pdf> (Ukrainian)
25. Cambridge Dictionary. (2025). Definition of national wealth. Cambridge Business English Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/national-wealth>
26. Demirgüç-Kunt, A., & Torre, I. (2022). Measuring human capital in middle income countries. *Journal of Comparative Economics*, 50(4), 1036–1067. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2022.05.007>
27. Singh, K., Cheemalapati, S., Ramireddy, S., Kurian, G., Muzumdar, P., & Muley, A. (2025). Determinants of Human Development Index (HDI): A regression analysis of economic and social indicators. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 25, 26–34. <https://doi.org/10.9734/ajeba/2025/v25i11630>

HEALTH SYSTEM AS A STRATEGIC FACTOR OF HUMAN POTENTIAL DEVELOPMENT IN UKRAINE: SOCIO-MEDICAL AND SOCIO-ECONOMIC CONTEXT

V. V. KOROLENKO^{1,3}, T. S. GRUZIEVA², S. M. LAPTEV³

¹ State Service of Ukraine on Medicines and Drugs Control, Kyiv, Ukraine

² Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

³ KROK University, Kyiv, Ukraine

Purpose: to substantiate the strategic nature of the impact of the health care system on the development of human potential, taking into account the post-war recovery and preparation of Ukraine for accession to the European Union, and to determine integral indicators for assessing such development.

Materials and Methods. The methodological basis of the study is a systemic approach, which involves a comprehensive study of the object in its relationships and dynamics. The methods of structural and logical analysis, bibliosemantic approach, abstraction and generalization were used in the analysis process.

Results. The analysis showed that the current strategic regulatory legal acts of Ukraine contain a vector of movement towards the development of human potential in the face of numerous global and local challenges. The current strategies of national security, human development, demographic development and development of the health care system are designed to respond to existing challenges in the field of human capital development, taking into account integral and special indicators and contain specific directions, goals and measures to overcome them.

Conclusion. The analysis of strategic and program documents at the state level confirmed the strategic nature of the impact of the health care system on the development of human potential. In accordance with their provisions, the current strategic documents need to be updated taking into account new challenges, new initiatives and global leadership. Given the global trends in human capital assessment, it is relevant to include relevant integral indicators, in particular the Human Development Index (HDI) and the Human Capital Index (HCI), in the system for assessing the effectiveness of the implementation of strategic and program documents in Ukraine. The inclusion of HDI allows us to assess the general level of well-being of the population, while HCI focuses on future potential, especially in the field of child development and labor productivity. Their use will contribute to the transition from nar-

rowly economic metrics to a more balanced assessment of the effectiveness of state policy, taking into account the human dimension of development.

KEY WORDS: **human capital; human potential; health care system; public health; strategy; demographic development; human development index; human capital index.**

Рукопис надійшов до редакції 01.08.2025

Рукопис прийнято до публікації 29.08.2025

Рукопис опубліковано 20.10.2025

Відомості про авторів:

Короленко Володимир Васильович – доктор медичних наук, доцент, професор кафедри прикладної медицини Університету «КРОК», заступник Голови Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками; ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9735-0896>

Грузєва Тетяна Степанівна – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри громадського здоров'я Національного медичного університету імені О. О. Богомольця; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9254-7561>

Лаптев Сергій Михайлович – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри управління фінансово-економічною безпекою, президент Університету «КРОК»; ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3815-8375>

Електронна адреса для листування: v_korolenko@yahoo.com